

Цуранова О. О.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ЩОДО ПИТАННЯ МОВНО-СТИЛЬОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ДУХОВНО-МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ Л. ДИЧКО

УДК 78.071.1:78.087.68:78.082.1

Цуранова О. О. Щодо питання мовно-стильових особливостей духовно-музичної творчості Л. Дичко. Аналізуються специфічні особливості музичної мови Л. Дичко в її духовно-релігійній творчості, представленій у циклах Літургій. Зазначені твори розглядаються з точки зору стилістичних особливостей, притаманних музичній мові композитора. Результати досліджень дозволяють побачити в духовно-релігійній композиторській спадщині музиканта відображення її особистого світосприйняття, у центрі якого покладені духовні й національні пріоритети. Спираючись на зразки народно-пісенної творчості й використовуючи нові досягнення сучасної композиторської техніки, Л. Дичко створює власний неповторний стиль, де виявляються яскраві риси української національної музики з її нескінченною ліричністю й експресією. Онтологічна єдність народного й культового мелосу в переосмисленні композитора народжує нову музично-співочу форму співіснування традицій і новаторства. В органічному використанні прийомів стародавнього співу і їх трансформації, Л. Дичко робить акцент не тільки і не стільки на формування нового сакрального образу, але й намагається утримати «пам'ять жанру», його образ, що звучить у віках.

Ключові слова: композитор, стиль, духовно-релігійні твори, традиції, народно-пісенна творчість.

Цуранова О. А. К вопросу о языково-стилистических особенностях духовно-музыкального творчества Л. Дычко. Анализируются специфические особенности музыкального языка Л. Дычко в ее духовно-религиозном творчестве, представленном в циклах Литургий. Указанные произведения рассматриваются с точки зрения стилистических особенностей, присущих музыкальному языку композитора. Результаты исследований позволяют увидеть в духовно-религиозном композиторском наследии музыканта отражение ее личного мировосприятия, в центре которого находятся духовные и национальные приоритеты. Опираясь на образцы народно-песенного творчества и используя новые достижения современной композиторской техники, Л. Дычко создает собственный неповторимый стиль, где воссоздаются яркие черты украинской национальной музыки с ее бесконечной лиричностью и экспрессией. Онтологическое единство народного и культового мелоса в переосмыслении композитора рождает новую музыкально-певческую форму сосуществования традиций и новаторства. В органическом использовании приемов древнего пения и их трансформации, Л. Дычко делает акцент не только и не столько на формирование нового сакрального образа, но и пытается удержать «память жанра», его образ, звучащий в веках.

Ключевые слова: композитор, стиль, духовно-религиозные произведения, традиции, народно-песенное творчество.

Tsuranova O. On the issue of linguistic and stylistic features of spiritual and musical works of L. Dychka. In the last two decades of the XX century. Ukrainian sacred music began to gain momentum powerful in the establishment of national religious art. New Wave revival of spiritual music, hitting the area of attention Ukrainian composers in the 80's., received wide coverage and as a result, gave considerable spiritual music «ladder» Above fully applies to works of L. Dychka. **Objectives.** Spiritual and musical works of L. Dychko considered in terms of stylistic features inherent in the composer's musical language. **Methods.** As technology research methods were taken musical and stylistic approach, as well as analytical consideration musical works created by L. Dychko. **Results.** The results allow to see in the spiritual and religious legacy as a composer musician reflection of her personal perception of the world, the center of which are spiritual and national priorities. Drawing on examples of folk song creation and use of new advances in modern compositional techniques, L. Dychko creates its own unique style, where bright features recreated Ukrainian folk music with its infinite lyricism and expression. **Conclusions.** Ontological unity of national and

religious melodies to rethink the composer creates a new form of music and singing coexistence of tradition and innovation. In using organic methods of ancient singing and their transformation, L. Dychko focuses not only and not so much on the formation of a new image of the sacred, but also tries to keep the “memory of the genre”, his image to be played in ages.

Keywords: composer, style, spiritual and religious works, traditions, folk songwriting.

Постановка проблеми. В останні два десятиліття ХХ ст. українська духовна музика почала набирати могутніх обертів на шляху становлення національного релігійного мистецтва.

Відправною точкою для написання творів, що відносяться не тільки до сфери ужитково-прикладних жанрів, але й до духовної тематики як такої, послужила ідея «святої Київської Русі», яка опосередковано наблизилася можливість привідкрити завісу замовчування питань, пов'язаних із сакральністю. Цей процес, а точніше нова хвиля відродження духовно-музичного мистецтва, що на десятиліття раніше почалася в Росії, потрапивши в зону уваги українських композиторів у 80-ті рр. ХХ ст., здобула широкого висвітлення і, як результат, дала значні духовно-музичні «сходи». Серед кропітких трудівників цієї духовно-музичної ниви особливої уваги заслуговує ім'я Л. Дичко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі композиторська й музично-просвітницька творчість Л. Дичко висвітлюється, як правило, в контексті загальної панорами сучасного українського музичного мистецтва. Маємо на увазі роботи Л. Кияновської [1], Н. Корольок [3]. Окремі наукові розвідки, спрямовані на дослідження мовно-стилістичних особливостей хорового письма кантатно-ораторіальних жанрів Л. Дичко. У цьому напрямку згадаємо дослідження Л. Серганюк [7], О. Письменної [5].

Метою представленої статті є аналіз специфіки мовно-стильових особливостей духовно-релігійної творчості Л. Дичко.

Актуальність вибраного ракурсу зумовлена прагненням висвітлити цінність побудови нового музичного матеріалу, на міцній основі взаємодії традицій й сучасних композиторських прийомів. Духовно-музична спадщина Л. Дичко в контексті сучасного музичного мистецтва складає об'єкт нашого дослідження; її предметом слугують Літургії № 1, 2 й «Урочиста Літургія», що представляють найбільш характерні риси компози-

торського письма музиканта. Представлені мета, об'єкт й предмет роботи обумовлюють її *новизну*.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Наукова розвідка проведена у рамках викладання навчальної дисципліни «Сучасне музичне мистецтво», яка вивчається майбутніми викладачами музичного мистецтва.

Виклад основних матеріалів дослідження.

Леся (Людмила Василівна) Дичко (р. н. 1939) — найвідоміший хоровий композитор в Україні. Її твори широко представлені на хорових фестивалях, конкурсах та у концертних програмах світу: США, Канаді, Франції, Великобританії, Німеччині, Данії, Іспанії, Угорщині, Болгарії, Росії, Україні. Після закінчення Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського своє творче і наукове життя пов'язує з художніми колективами та мистецькими закладами Києва як член Національної спілки композиторів України (1968), правління Музфонду України (1973), Координаційної ради Національної всеукраїнської музичної спілки (1994), Секретар правління НСКУ (1994), член журі хорового конкурсу імені М. Леонтовича, оргкомітетів фестивалів «Київ-Музик-Фест», «Музичні прем'єри сезону», член почесного комітету хорового фестивалю «Золотоверхий Київ», член журі Всесвітнього хорового конкурсу сучасної музики в м. Дебрецен (Угорщина) та голова журі хорового Форуму християнської молоді України (Київ, 1999). Була членом Комітету з присудження Державних премій України імені Т. Г. Шевченка (1993–2002) та членом Колегії Міністерства культури і мистецтва України (1996), плідно співпрацює з Київським патріархатом. Композитор є автором 3-х балетів, 3-х хорових опер, 3-х симфоній, 14-ти кантат, 2-х ораторій, 4-х Літургій на канонічні тексти та багатьох творів симфонічної та камерної музики, музики до кінофільмів, мультфільмів, пісень. Широкий діапазон творчих уподобань композитора доповнюють і хорові концерти, що виявляють ще одну грань її таланту — потяг до живопису та скульптури, архітектури та самотутніх культур народів Європи, Азії, Латинської Америки, рідної України.

Окремою віхою в творчості Л. Дичко зокрема та в українській хоровій музиці в цілому є хорова релігійна музика, а саме її Літургії. Композиторка чи не першою ще в 1980-ті рр. звернулася до написання духовної музики на канонічні тексти. Поєднання особистого захоплення церковними видами мистецтва, взагалі питаннями духовного світу людини та його світовідображення, а також загальнокультурні інтереси збереження досвіду українського культового співу, тісно пов'язаного з національним менталітетом, самотутністю української історії, викликало до життя той феномен сучасної духовної музики, який представлений у літургійних циклах Л. Дичко. Літургії № 1, 2 та «Урочиста Літургія» написані на канонічні тек-

сти, перекладені українською мовою, що вказує на прагнення автора якомога ширше розкрити національну сутність репрезентованого музичного матеріалу.

Тісний зв'язок слова-звука на онтологічному рівні передає внутрішню, символічну інформацію обох цих сентенцій. Драматургічна насиченість Літургій, їх яскрава й емоційно забарвлена музична мова характеризують твори як суміжні між криласною та концертною формою їх існування з перевагою останньої.

Літургійна музика Л. Дичко демонструє характерну для сучасного співочого культового мистецтва тенденцію — появи специфічно авторських жанрово-стилістичних ознак. Прілюструємо сказане на прикладі одного з перших творів, написаних композитором у цьому ракурсі, а саме, Літургії № 1 (1989–1990), призначеної для дитячого (жіночого) хору *a cappella*.

Створенню цілісності циклу сприяють ряд специфічних музичних технологічних прийомів. Так Л. Дичко відмовляється від традиційного ладотонального об'єднання цілого, що надійно виконує функцію цементування загальної структури твору. Леся Василівна упевнено відступає від сталих норм, сміливо моделюючи свій цикл за принципом вільного тонального ковзання. У рамках цих несподіваних композиторських ходів близьке сусідство атональних і нормативних гармонійних співзвуч додає музичній тканині особливого колористичного й тембро-інтонаційного колориту.

Ладо-гармонійна мова літургійної музики Л. Дичко спирається на традиції народно-пісенної української хорової музики. Звідси — оригінальні прийоми модуляцій, виключно розспівна вибудованість вертикалі, що буквально проростає з лінійно розвинутої горизонталі. Сказане повною мірою розкривається в «Прийдіте, поклонімося» з Літургії № 1 (прик. 1).

Автор Літургії невимушено оперує технікою хорового «звукпису», застосовуючи в його рамках прийом органного пункту (витримані ноти в одній з хорових партій), використовуючи колористичні можливості всього вокально-хорового звучання. Спів хору із закритим ротом на тлі виконуючого соло голосу визначає його бі-спрямовану функціональність. З одного боку, хор відіграє роль вокального акомпанементу для виконуючої соло партії, а з другого, — самостійного «музичного організму», що підсилює ефект своєрідної стереофонії, що ілюструє приклад Антифону «Хвали, душе моя, Господа» з тієї ж Літургії (прик. 2).

Відносна самостійність ліній голосів допускає як довільну їх кількість (від унісону до п'яти-шестиголосся), так і різноманітність форм руху: це імітація вокальної поліфонії підголоска, елементи гетерофонії з рухом голосів, що розходиться і сходиться, усілякі паралелізми. Народження несподіваних лінійних переплетень

Приклад 1

А - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я,
 А - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я,
 а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я,
 а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, А - - - міль.
 а - лі - лу - я, а - лі - лу - я, А - - - міль.

голосів, темброва різноманітність, експонування мелодійних ліній в різних комбінаціях — паралельних унісонів, квінт, секунд — у масштабах регістрових партій, їх сходження в інтригуючих кластерах, розбіжність у несподівані тональні плани — ці й багато інших композиторських прийомів характеризують неповторність письма Л. Дичко, його експресивність у душі національного колориту.

Спираючись на зразки народно-пісенної творчості й використовуючи нові досягнення сучасної композиторської техніки, Леся Дичко, таким чином, створює власний неповторний стиль, де виявляються яскраві риси української національної музики з її нескінченною ліричністю й експресією. Онтологічна єдність народного й культового мелосу в переосмисленні сучасного українського композитора — Л. Дичко народжує нову музично-співочу форму співіснування традицій і новаторства. В органічному використанні прийомів стародавнього співу та їх трансформації композитор робить акцент не тільки і не стільки на формування нового сакрального образу, але й намагається утримати

«пам'ять жанру», його образ, що звучить у віках. «Духовність, — пояснює сама Л. Дичко, — це найбагатший скарб людини, її божественного Єства. Чудо народних інтонацій, що тисячоліттями випрацював український народ, неповторну красу Київського розспіву я хотіла поєднати з глибиною духовних текстів Біблії, духовного світу людини-християнина. Дні, коли працювала над Літургіями, були найщасливішими у моєму житті. Я дуже переживала, як віднесуться до того, що до писання Літургії у слов'янському, а може, християнському світі, вперше взялася жінка. Але в цьому я вбачаю божественний поклик жінки-прародительки висловити найсокровенніше, прохання про помилування і спасіння душ наших, за Божих церков єднання у надзвичайно складний час, на зламі тисячоліть, в час найбільших тривог за долю світу, за збереження життя і духовності» [5: 158].

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що значущим аспектом мовно-стильових особливостей духовно-музичної спадщина Л. Дичко є відтворенні стилістичних особливостей минулих історичних епох, релігійно-

Soprano solo
mp
Щас - ли - вий той, ко - му да є по - міч Бог Я - ко

S.I
Мм...
p

S.II
p

I
A.
II
Мм...

5
вів в ко - го на - ді - я на Гос - по - да

S.I
Аа...

S.II
Аа...

I
A.
II
Аа...

національних надбань, заломлених крізь призму нормативів сучасного композиторського мислення. Ряд індивідуальних особливостей гармонічної побудови творів Л Дичко зумовлені плідним впливом на авторку народнопісенної вокально-хорової культури з її мелодико-інтонаційним характером утворення горизонталі. Слід відзначити, що переосмислюючи глибоко ґрунтовні народнопісенні елементи, використовуючи новітні засоби сучасної музики, композитор не відкидає також традиційні мовно-виразові прийоми, які сформувались у попередні століття, як от опора на мажоро-мінорну систему з використанням паралельних, однойменних, однотерцевих тональностей. В проаналізованих творах всі перелічені мовно-виразові елементи (традиційні, новітні, народнопісенні) мають застосування, з перевагою тих чи інших, в тісному взаємодоповненні.

На наш погляд, репрезентований матеріал не слід розглядати як закінчений або остаточний аналіз творчого здобутку композитора у сфері духовної музики.

Перспективи подальших досліджень.

Визначені мовно-стильові риси музичної мови Л. Дичко слід продовжувати досліджувати у її вокально-хорових творах не призначених для богослужбового ужитку. А також, на нашу думку, буде доцільним провести порівняльний аналіз деяких

стилістичних особливостей письма Л. Дичко в її світських і духовних хорових творах.

Література:

1. Кияновська Л. Українська музична культура: навч. посіб. / Л. Кияновська. — Львів: Тріада плюс, Київ: Альтера, 2009. — 356 с.
2. Козаренко О. Сакральна творчість українських композиторів ХХ століття в контексті національних музично-семіотичних процесів / О. Козаренко // Українське музикознавство. — К., 2001. — Вип. 30. — С. 138–149.
3. Королюк Н. Корифеї української хорової культури ХХ століття / Н. Королюк. — К.: Муз. Україна, 1994. — 228 с.
4. Пархоменко Л. Дивосвіт музики Лесі Дичко / Л. Пархоменко // Культура і життя. — 1994. — № 41. — 5 листопада.
5. Письменна О. Хорова музика Лесі Дичко / О. Письменна. — Л.: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 2010. — 268 с.
6. Пономарьова Г. Сучасне музичне мистецтво [Текст]: Підручник / Упоряд.: Г. Пономарьова, В. Бескорса, О. Цуранова. — Харків: ХГПА, 2012. — 275 с.
7. Серганюк Л. Замовляння як основа жанрової єдності опери «Золотослов» Лесі Дичко / Л. Серганюк // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. — К., 2002. — Вип. 19. — Кн. 3 — С. 103–108.
8. Степаненко Н. Леся Дичко — явище в українській музиці / Н. Степаненко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. Чайковського. — 2004. — Вип. 35. — С. 11–19.

Рецензент статті: Бескорса В.М.,
канд. мистецтвознавства, професор
кафедри культурологічних дисциплін,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради